פון חודש צו חודש

אָפּטיילונג פאַר ליטעראַטור און קולטור ענינים

רעדאַקטירט פון: י. זיפּער

יוסף-חיים ברענער

פון י. ש—ן

שוין 10 יאָר אַז מיר נעדענקען דאָס מיט טיפן צער:

פון אַ מערדערישער האַנט, אין אַ זייער מיך געסל פון יפו — איז אומגעקומען דאָס דערוואַכטע נעוויסן פון אַ דור, דער דיכטער פון איינענעם צער, יוסף חיים ברענער.

יאָרן לאַנג האָט דער מענש ברענער אַרומגעוואַנדלט איבער די אידישע קיבוצים אין איינזאַמער, מיט פאַרשטשעמעטע ציין און ליפּן, און נע'חלומ'ט אין פאַרבאַרגעניש אַ חלום פון אויפוועקן דעם פאַר'חלש'טן גוף פונם אידישן מענטש.

איז ער נישט געווען דער איינציקער וואָס האָט עס געפּראָוואָט טאָן און נעטאָן באַמונה. איז אָבער ביי אים אַלץ צונעשפּיצט געוואָרן צו איין פּונקט — אויסלייזן זיך. ער זאָגט עס נישט מיטן פולן מויל, מיר פילן עס אָבער אַרויס פון יעדן שורה זיינער, פון יעדן קנייטש פון זיין וואָרט: אויסלייזן זיך פון זיך, פון דעם עולם אַז נאַרנישט טונדיק זיין.

האָט ער געזען דעם גליווען אין וועלכן ס'איז פאַרזונקען געוואָרן אַ גאַנץ פאָלק — פאַרשאַרעט ער צו לעבן צו מלחמה: אַ מלחמה נישט סתם צו צעברעכן נאָר אַ מלחמה אַפּעוויניקן, אויסצורוימען אַרויסשליידערן אַלטן גליווערדיקן באַגאַזש. וואָס הויערט ווי אַ שוועריע משא און לאָזט דעם אָטעם נישט כאַפּן.

דערפילט ער זיך אָבער באַלד אַליין, ווייל — ווייל, וואָס איז דאָ צו רייד'ן, מ'האָט דאָך געהאַלטן דאָן אין די וויקעלאַך פון דאָמאַנטישן נאַציאָנאַליזם אַן איינרעדן זיך אַ טלית שכולה תכלת —

אָבער דאָס פאַרביטערט אים נישט. ס'ברענט נאָר אַ קנייטש אויף דער נשמה. דערפילט ער דעם טאַטשענדיקן וואָרעם פון צווייפל אין זיך, אין דעם נאַנצן אָרום, אין דיי אַרויסגעקראָכענע און אַנטלאַפענע פון שטיבל: פון די בלאָטעס פון די קליינע שטעטלאַך האָט מען מיט־נעבראַכט אַביסל וואַרימקייט, אַביסל ווילן צו באַנייען זיך, — האָט עס אָבער קיין נעקלעקט ביז צו אַ עקסטערנע בוידים שטיבלאַך. און ווייטער — פילט זיך שוין דער ריח פון פוילקייט, פון אומבאַהאָלפנקייט, פון נאַרנישן קענען טאָן און אָפּגעריסקנעטיט פון יעדן סביבה.

קאָן עס דער שטורמער, דער מלחמה האַלטער נישט באַטראַנען. קראַצט ער אַ וואונד נאָך אַ וואונד אין שניידט פאַסט פון זיך, פון אַלעמען, פון יעדן מענטש וואָס קומט אין זיין „נאָענטקייט;" דער פילט ער זיך ווי אַן אַנטרונענער פון אַ קאַטאַסטראָפאַלן פלאַץ, נאָר די קאַטאַסטראָפע נייט נאָך... זי שוועבט כסדר אין בערן קאָפּ און ווינקט מיט שוואַרצע אויגן פון טויט אין פאַרדאַרבונג.

איז נאָך אַלץ דער רייניקער נישט מיד: זיצט ער אין לאָנדאָן אין אַ קעלער שטוב און דערט זיך דורך מיט די צענטליקער לייענער פונם „המעורר".

יאָנט אַן אומהייסלאַכקייט ביזן הייסיקן טאָג פון די שמאָלע זייטלאַך פונם „המעורר". ס'איז אַ וועגן מיט אַ קראַמפּהאַפטיקן ציטער. ביאַליקס „היזקעזע המת" איז אַן אַראַטאַרישער זעטסט וואָס אַרויס־קומענדיק פון אַ קינסטלערס מויל קען ער מאַכן ציטערן און דערשרעקן.

פון ברענערס „המעורר" זייטלאַך, האָט נעוויייעט מיט אַזוי פיל עלנט און פאַר צווייפלונג, אַז דער גאַנצער הימל ליגט דאָכט זיך, ביי דער ערד. אויס —

נאָר אַ קעלער איז געבליבן, מיט אַ קראַנקהאַפט קראַצן דיי פּערזענלאַכע, נאָר צוגאַלאַך און סאַציאַלע וואונד — און דאָס צו די צענטליקער קוראַים פון „המעורר" — ווי ער טיטולירט זיי אין לעצטן נומער אויפן לעצטן זייטל.

האָט מען — ווי דער שטיינער איז — אים באַטיטלט: „דער צעברעכענער, דער דאָסטאָיעווסקי פון אונזער אידיש וועלט. באַטיטלט און נעמיינט אַז דאָס איז אַלץ —

האָט אָבער דער מענש ברענער וועלכער האָט אַליין געלעבט אין אַן אַפּקנט, נישט געוואָלט די וועלט באַנעמען אַסקעטיש, נישט געוואָלט בלייבן ביים יאוש און בי־טערן געפיל פון אַן אַן אויסוועג, — אַזוי פונקט ווי דער אַלטער גליווער דאַרף באַזייטיקט ווערן, דאַרף די יוגנט, די וואָס האָט זיך קוים אַרויסגעראַטשקעט פון די שטעטלשע בלאָטעס, נישט צוגעלאָזט ווערן צו דער נייער בלאָטע פון די אינטיליגענטשע בוידעם שטיבלאַך: מ'דאַרף איר ווייזן וואָס פאַר אַ נבלה ריח עס גייט פון די בוידעם שטיבלאַך וואו מ'זיצט און מ'פּלאַנאַפירט טעג און נעכט און דער ווייל נרעטערט זיך בלויז דער עיפּוש.

אַ, דאַרף מען ווייזן, און — אַליין איז ער אַוועק קיין אַרץ־ישראל.

אַוועק?

אפשר נאָר אַנטלאָפן, אָדער נעמיינט צו אַנטלויפן פון עמק הבכא. אָבער אויך דאָרט נעטראָפן קליינע האָפענונגען און נרויסן יאוש. איז וואָס? זיצט מען ווי דער אַלץ דער צעבראָכענער שטול אַן מ'אַרבעט?

מ'אַרבעט — נישט מיט דעם פאַרטיקן טרייסט רעצעפּטל, נאָר מיט דער זעלבער ביטערער פיל, וואָס איר ביטערקייט איז אין די נעדערים נאָך איידער מ'נעמט זי, ווייל סאָ'איז די פיל וואָס אַפּטיינער מאַכן נישט, נאָר מ'פּייקלט זי אַנים אין זיך, דורך די איינענע אַנטוישונגען און מפּ־לות.

אָט מיט דער פיל פון „אַזוי פיל נעזען און אַזוי פיל זיך אָפּגענאַרט", אַרבעט ער ווייטער, און דאָ טרעפט ער זיך מיטן אויסגעשטאַלטן אַלטן אידישן בטחון וועג, וואָס מיינט: שטיינן דורות־לאַנג אויפן ראַנד פון אומקלאָק און דאָך פילן, אַז דאָס לעבעדיקע לעבן קען אַלץ נוגר זיין —

אָט דער בטחון נעפיל האָט נעשטאַרקט דעם ווילן און דעם גלויבן, האָט ער זיך מיט ציין און נעגל דאָרט איינגעביסן און אים נישט, ער גרייט אונז נישט צו צו דעם. נאָך וואָס דאַרף ער די וועלט, אַז זיצט ווי אַן אַכל.

לינט־אויסגעגאָסן אויפן בוך אַן אַבלות נאָר מ'זעט נישט דעם מת, מ'זעט נישט דעם אויף וועמען ער קלאָגט אַזוי, און דאָס וואָס מ'זעט — איז עפּעס אַזאַ אַבסטראַקט טרויערן, אַן הויט און ביינער, אַן אַ מענטש אונטער דעם.

ער האַלט אין איין זוכן דאָס געוועזענע, דאָס אַלטע; כאַפּט זיך אַן אַן חסידות אַן אין בעל שם טוב ווי דער מענש. דער נאָנצער, דער פּשוט'ער, דערדט ער אים אויך נאָר אַרום און זעען זעען מיר אים נישט.

רייד, רייד אין רייד. שיינע רייד, פּערל־דיקע שורות, אָבער טויטע אַן דעם הויך פון לעבעדיקן לעבן.

ווי מיט אַ כיוון מיידט סיגאַל אויס אַן ער ווייל זיך האַלטן ווי „אַ לעצטער צאַנקנדיקער שטערן פון יענער קרוין". אָבער אויך יענע וועלט איז געווען אַ לעבעדיקע, אַ קאָנקרעטע און סיגאַלס ליד לעבט נישט אין דער ווירקלאַכקייט, נאָר אין אַבסטראַקציעס, אין שאַטנס פון לעבנס.

איז אים אפשר דערפאַר אַזוי אומעפּיק, איז ער אפשר דערפאַר אַזוי פאַרצווייפלט?

י. י. סיגאַל דאַכט מיר איז איצט גע־וואָרן דער דירעקטער יורש פון די „יונגע" און ווי זיי — כ'מיין די פאַר וואָס האַלטן זיך נאָך בקרנות המזבח — איז ער אויך פאַרקראָכן אין אַ טעפּאַן וועלכן אַן אַז אויסוועג און אַן אַ מעגלאַכקייט צו זאָגן עפּעס.

ווייל אַז מ'איז מיט מענטשן, דעם מענטשנס לעבן גייט מיך עפּעס אָן, — זוך איך אין אים, דערגענעטער איך זיך צו אים אין געפיל אַלע מאָל אַ נייע זייט, אַ פונק, אַ עיטער, אַ באַוועג וואָס דער־ציילט און לערנט; איז דאָס פאַר אַ דיכ־טער דער סוד פון וואַקסן, אָבער אַז מ'גרע־ניצט זיך אַפּ און „מ'אינזולט" זיך איין אין זיך אַליין, — אויסגעטיילט פון אַלץ און אַלעמען, זוינט מען אַזוי לאַנג גע־איינעגעם „קוואַל" ביי מ'דערגייט צום נאָכזאָגן זיך אַליין אין איבער'חזר'ן אַלץ דאָס זעלבע.

קלייבט איר אויס צוויי דריי מאָטיוון אין אַ בוך פון איבער 300 זייטן און ס'איר־בעריקע איז בלויז וואַרייאַציע, ווייל דער טאָן איז דער איינגעגער, נאָר פאַרדרייט אביסעלע.

וואַקסט די פאַרביטערונג און ס'שאַפט זיך דאָס געפיל פון כסדר'ריקן דעקלאַמירן: נעבאַך, נעבאַך, כ'בין אַן עלנטער, אַן אומגליקלאַכער.

איז ווי לאַנג קאָן מען אַנציען מיט אַ נעבאַך? ווייל אַז אַלץ איז גענומען אַב־סטראַקט, זעלסן וואו ס'נעפינט זיך אַ לעב־בעדיקע שטיקל לעבן — ווערט ענג אין דעם מבול פון, — זאָל זיין גאַנץ אַפּט שיינע רייד וועגן מענטשנס לעבן און טרויער, אַ מער וואָלט ער אונז געגעבן כאָטש איין בילד. ער דערט אַזויפל פון חסידות אַן אַלטער אידישער פּשוט'קייט, אָבער אין בערייטונג אונז פאַרט נישט ווייל מיר זעען אים נישט, — דאָס גאַנצע שטעטל, — וואָס איז צו שווער געווען פאַר איין מענטשן צו שלעפּן, האָט אים אַלע מאָל געשלעפּט דעם מיטערשטן טייל קערפּער אויף צור־ריק. אָט אַזוי פלעגט ער זיך סוף כל סוף א פאַרשווינצט דערשלעפּן צו די זעל־נער, וואָס זיינען געשטאַנען אין מיטן מאַרק ביים פּוילימאַט.

דער טויבער סאַלטיס, וואָס האָט שוין געוואוסט וויי צו קנעפּן אַן בוכן זיך פאַר יעדן „קנעפּל" נאָך פון אַמאָליקע צאַרישע צייטן, פלעגט כאָפּן אַ פאַר „ראַפּניקעס" אַן מושה וועגן מיט ראש אין דער באַנ־דע וועגן דער הייך פון אויסקויף געלט. שפּעטער פלעגט ער אַזוי אַרומשפּאַנען, ווי פריער, באַגלייט מיטן לאַרעם פון אַ טשאַטע ווייבער פון שטוב צו שטוב צו־נויפנעמען די באַשטימטע קאָנטריבוציע. טיילמאָל פלעגט נאָך מיט אים מיטטענ־לען פון אַפּטשענע צו אַפּטשענע דער רב פון שטעטל. דעמאָלט פלעגט די אַנדע אוועק, קיינער האָט נישט געוואוסט וואַר־הין, פונקט ווי קיינער האָט נישט געוואוסט פון וואַנען זי איז געקומען.

די לעצטע וואָך, אָבער, איז קיינער נישט געקומען, ממש קיינער נישט.

זיינען אידן געלעגן אין די הייזער, אין קעלערס, פאַרהאַקט און פאַרשלאָסן. אי־בער די פענסטער זיינען געהאַנגען זעק אַדער אַנדערע שמאַטעס, וואָס לאָזן דורך זייערע לעכער לעבעדיק דורכזייען ליכט. די הייז־לאַך זיינען געשטאַנען הפקר'דיק אָפּגע־דעקט אינם לייזיקן שטיל־טויטן דרויזן; זיי האָבן צו קיינער נישט געהערט. ווען עמעץ וואָלט דעמאָלט צוגעלייגט אַן אויר־ער צו אַ וואַנט פון אַ הייזל, וואָלט ער געהערט אַ שווערן איינגעהאַלטענעם סאַ־פון פון אינווייניק. דאָס וואָלט אים דער פחד דערציילט אויף זיין לשון, אַז דאָ אַ באַהאַלטן זיך מענטשן, וואָס וואַרטן אויף עפּעס, — וואָס מען נעשעען. — מיט אַ פאַרשטיקטן אָטעם...

פאַרנאַכט צו פלעגט זיך דורכוואַרפן אַ שאַטן ערגעץ וואו אין ווינקלען פון נעפלאַך, שאַרנדיק זיך נאָכן צו די ווענט. עפּעץ אַ פון אַ הויז פלעגט אויפהויבן אַ שפּיץ פון אַ זאַק און צושטעלן צום אויס־נעדעקטן אָרט פון פענסטער אַ טויט־אויס־גאַנגענען פּנים פון מיט דערשראָקענע אויגן און אַ פרעג מאָן: קיינער נישט נאָך?

אויף דעם פלעגט דער שאַרנדיקער שאַטן נישט אַן הערן בלויז די ספרים און פילאָזאָפיע שפּאַרן. דאָס גאַנצע בילד פון חסידות לעבט זיך ביי אים אויס אין דעם וואָרט פּשוט'קייט און אין אַ דאַרפישן ישוב. מיר דאַכט אַז די הויפּט קינסטלערי־שע שוואַכקייט פון י. י. סיגאַל איז, וואָס ער קאָן קיין מענטש אין בילד נישט אַרויסברענגען. דערפאַר אַזאַ עלנט אין זיין ליד. ווייל נעראָט אים אַמאָל צו צערירן זיך צו אַ מענשלאַך לעבן, ווי נאָר עס גע־לינגט אים זיך אַרויסרייסן פון די ענגע ד' אַמות זייגע, ווערט ער לויטערער און שפּילעוודיקער און ממילא בילדערישער.

"ווען דער טאָג איז שיין,
די נאַסן — מיט אַפּענע פּנים'ער,
זון און לויטערקייט — איז אַ סימן
אַז נאָט גייט אויף דער ערד אַרום.

און אַלעמען איז גוט,
מ'זינגט אין די וואַרשטאַטן,
מ'לייזט געלט אין די קלייטן,
און די פּרנסה בלוט אין מאַרק
ווי דאָס ברויט אין פעלד."

(פון ליד "ליכט")

אַזעלכע שטימונגען און בילדער זיי־נען אָבער אַזעלכעניין אין דעם בוך, די מערסטע לידער זיינען אַבסטראַקט, דאָס בילד ווערט העכסטנס נעגעבן דורך פאַר־גלייכונגען.

* * *

לייענען איר דורך דאָס נאַנצע בוך דערפילט איר ערשט די נאַנצע אָפּגעריינ־קייט פונם דיכטער און ס'איז אַזאַ שאַד וואָס אַזוי פיל מאַלאַכע ווערט אַוועקגע־נעבן פאַר אַנטלויפן פון דער לעבעדיקער וואָר:

"פּראַוועסט יחידות,
פּראַוועסט עלנט.
פּראַוועסט גרויע אַרימקייט
אין אַפּגערוקן, פאַרשטיקטן וואינקל,
פון דיינע זיבן אומענדלאַכע ליידיקע הימלען".

(פון ליד "אַ, איך אויך")

בלייבט אָפט אויבער נאָר בלויזע מליצה ווי דער־רוב פון דער סעריע "ליכט." און די מליצה קאָן נישט אָפּפלייט די ליידיקע הימלען... האָבן מיר נישט קיין טענה צו אים, פאַר דעם וואָס ער האָט נישט, ווייל ניט אין קען אָפּשר ניט געבן. מיר נעמען אים אַזוי ווי ער נעמט זיך אַליין אין זאָגן צוזאַמען מיט אים:

איינער ווערט נאָר מיד
און דער איינער נייט אַוועק.
נישט שעלט זיין אָפּרו, מחנה,
ער בלייבט אַזוי אַליין.

די וועלט, די וועלט טוט וואַקסן
און זונג אין שטאַרק אין אַ יאָר לייכט.
און איינער נאָר בלייבט אין שטילקייט,
און דאַרף אַן אַנשפּאַר ביי נאַט.

(ליד "נאָר איינער")

און מיר שאַקלען מיט'ן קאָפּ אַיבערלייר־ענענדיק זיין בוך, און קאָנסטאַטירן מיט זיינע איינענע ווערטער:

"פון אַ דור בלייבט אַ סטיל אַ שטילער,
מעבל און אַ בוך אַרגאַמענט."

(אין זעלבן ליד).

אָבער איז דאָס נענוג?

ליטעראַרישע ידיעות

בקרוב וועט דערשיינען אַ בוך לידער פון אונזער מיטאַרבעטער דער יונגער דיכ־טער מ. סענאַל פון טאַראַנטאָ. מ. סענאַל האָט זיך ביז איצט נעדרוקט אין די זאַמלונגען, וואָס די יונגע אידישע שריי־בער פון קאַנאַדע האָבן אַרויסגעגעבן.

דאָס בוך ווערט געדרוקט אין מאָנ־טרעאַל.

* * *

אין דער נאַנצער אידישער וועלט ווערט איצט "נעפייערט" שלום עליכמ'ס 15טע יאָרצייט.

אין איינקלאַנג מיט שלום עליכמ'ס צוואה, ווערן אַלע יאָר די "יאָרצייטן" גע־פייערט אויף אַ שלום עליכמ'דיקן אופן. דאָס מיינט מ'טרויערט נישט, נאָר מ'לייענט שלום עליכמ'ען...

דאָ אין ווינניפּעג איז עס שוין די חזקה פונם קולטור פאַראיין דורכצופירן אַ ספּע־ציעלן שלום עליכם אוונט צו דער יאָר־צייט. היינטיקס יאָר וועט דער אוונט פאַרקומען זונטאָג, דעם 10טן מאַי, אין פרץ זאַל.

אַ חוץ אַ קורצן רעפעראַט, וועלן אויך אויפגעפירט ווערן אינסטענצירונגען פון מאַטאָ פייטיע דעם חזנ'ס און אויך אַ איינאַקטער.

* * *

צו דער 16טער יאָרצייט פון י. ל. פרץ האָבן די "ליטעראַרישע בלעטער" פאַר־עפנטלאַכט איינינקע ביז איצט נישט גע־דרוקטע קינדער מעשה'לאַך און אַ נישט פאַרעגריטן מאַנוזקריפּט, וואָס איז נעפונען נעוואָרן צווישן פרצ'עס איבער־געבליבענע כתבים.

אין אַ נאַנצער ריי לענדער זיינען איינ־געאַרבעטן געוואָרן פרצ אוונטן. דאָ אין שטאָט האָט די יונגס אַרגאַניזאַציע "הנער העובד" איינגעאַרבעטן אַ פרצ נאָכמיטאָג.

* * *

דעם 2טן מאַי איז געוואָרן 10 יאָר זינט ס'איז דורך נישט אומגעקומען מער־דערישע הענט אומגעקומען דער דיכטער פון פיין יוסף חיים ברענער.

ס'וואָלט שוין באַמת צייט געווען, אַז ס'זאָל זיין אין אידיש אַ איבערזעצונג פון ברענערס וויכטיקסטע ווערק.

* * *

אין מאַי נומער "צוקונפט" איז אָפּגע־דרוקט אַן אַרטיקל "זשיטלאָווסקי און זיינע תלמידים" פונם מאַלאַנטפולן און בערג־דיקן אידישן שרייבער, ב. ריוזקין.

דאָס אַרטיקל פאַרנעמט זיך מיט אַ פראַגע — אינהאַלט פון דער נייער אידי־שער קולטור — וואָס ווערט שטאַרק דיס־קוטירט נישט בלויז צווישן אידישע שריי־בער, נאָר בכלל צווישן דער אידישער אינ־טעליגענץ. ס'איז אַ צייט פון אויבערשאַצן ווערטן און אָנגענומענקייטן און ב. ריוז־קין איז ווערט באַגריסט צו ווערן פאַר אויפקשטעלן די פראַגע דוווקא אויף די שפּאַלטן פונם כמעט אַרכאַיזירטן "צו־קונפט." צו דער ענין גופא וועלן מיר זיך נאָר קרבוב אומקערן.

א נאַסט אין שטאָט

דאָס אידישע פּוילן פאַרמעסט זיך צו פאַרכאַפּן דעם הינן אידישן ביכער מאַרק: אין אַז אַ מאַרק אַזאַ אין דאָ באַוויזט דאָס שיקן פון פּוילן ספּעציעלע אָנענומ־די ביכער צו פאַרקויפן.

פּוילן איז איצט כמעט די איינציקע צושטעלערן פון אידישע ביכער; קיין פאַר־לאַגן זיינען דאָך דאָ נישטאָ. און די פאַר־בוכהאַנדלונגען מיט פאַרלעגערישע אַסאָר־ציעס, טוען זייער אַרבעט אַזוי שלעפּע־ריק, אַז ס'האָט זיך צוזאַמען מיט זיי נעגלייבט ביז דאָ נישט לאַנג, אַז ס'איז מאַקע נישטאָ דאָ קיין פּלאַץ פאַרן אידישן בוך; זיינען אָבער נעקומען די פאַרשטיי־ער פון די אידישע פאַרלאַגן אין פּוילן און באַוויזן פונקט דאָס פאַרקערטע: קומט מען צום אידן אַהיים מיטן פאַסיקן בוך — קויפט ער.

לעצטן יאָר האָט דאָ אַ פאַרשטייער פון אַ נאַסט אין שטאָט נעגלייטן אַ נייטע נעשעפטן.

איצט נעפינט זיך ביי אונז אין שטאָט דער פאַרשטייער פון "קולטור ליגע" אין וואַרשע, ה' אַרטור זיגלבוים. די "קולטור ליגע" איז אַ נעזעלשאַפטלאַכע אינסטי־טוציע, וואָס אַרויסגעבן אידישע ביכער אין ביי אים נישט בלויז נעשעפט, נאָר אַ טייל פון איר וויכטיקער קולטור אַר־בעט. האָט זי זיך צווישן אַנדערן גע־שטעלט פאַר אַ ציל אַרויסצוגעבן אַ פאַ־פּולערע וויסנשאַפטלאַכע ביבליאָטעק אין אידיש. דאָס איז אַ באַזונדערס לויבנווער טיקע אַרבעט און דאַרף נעשטיצט ווערן.

מיר דאַרפן באַטראַכטן דיי אַרבעט פון די פאַרשטייער פון אַזעלכע נעזעלשאַפט־לאַכע אינסטיטוציעס פאַר זייער וויכטיק. ס'איז אַן אַרבעט וואָס מיינט דירעקטע קולטור אַרבעט אויף אַ ריין פּראַקטישן וועג. דאָס שאַפן אַ מאַרק פאַרן אידישן בוך איז איינס פון די וויכטיקסטע קולטור אויפטוען און מיר וויינטשן דעם פאַר־שטייער פון קולטור ליגע אַ גרויסן דער־פאָלג.

לויט די גרונט וואָס מיר האָבן פון מאָנטרעאַל און טאָראָנטאָ, איז דער בי־כער פאַרקויף אַ גאַנץ צופרידנשטעלנדיר־קער. מיר דערוואַרטן, אַז נישט קוקנדיק אויף די שלעכטע צייטן וועלן זיך די הינע אידישע לייענער באַזאָרגן מיט די ביכער פון קולטור ליגע.

יידיש

פון י. בן דוד

ענגירונגס שטייערן אין 1930 ווי 1. ברייענגט אריין אין 1930 כמ־ריטל ווי אין 1925. אין דער זעל־ט האָט דער אַלגעמיינער אייג־רקויף פרייז פון זאַכן וועלכע דער מון קויפן געפאַלן נאָר אַרום אַצענט. פון דעם פאַרגלייך קאָן ישטיין אַז די לאַגע פון דעם פאַר־נטער די איצטיקע אומשטענדן, ערטרעגלאַך, שוין אָפּגערעדט פון ס איז אומגעלאַך און מען קאָן וואַרטן אַז ער זאָל קאָנען קויפן , עסקוואַרג, מאַשינערי אין נאָר וואַנטיטעגן.

ר מאַכן אַ פאַרגלייך פון דעם פאַר־טן ווייניגער שטאָט אַרבעטער, כט זיין לאַנג זאָל ניט זיין, לאָ־ז ערשטנס אינגאַרירן דעם קאַפּי־:וועסטירט פונם פאַרמער אין לאַנד ס און אינוועסטאָר, ווייל פון דעם ן אָפּגערעדט.

דער לוין וואָס דער וויניפּעגער ר זיך געפונען אין דער זעל־וואָס עס איז, און אַלעס וואָס ער ן, אריינרעכנדיק עסקוואַרג, קליי־יכן, רענט און שטאָט שטייערן זיך פאַרגעסערט מיט 58 פּראָ־וואָלט דאַמאָלסט דער. שטאָטשער ר זיך געפונען אַזוי דער זעל־נע אין וועלכער דער פאַרמער גע־ך איצט.

מרגער איז די לאַגע פון דעם אין באַצוג צו זיינע חובות וועל־איז שולדיק פון פּריערדיקע יאָ־ן קאָן אַנגענומען אַז דער דורכ־כער פאַרמער אין מערב קאַנאַדע פון צוויי טויזנט בושל וויץ יער־ זעלבע צוויי טויזנט בושל וויץ ן וואָלט אים אריינגעבראַכט אין 1925 וועט אים אריינ־ן נאָר וועלף הונדערט דאָלאַר אין נאָך וויניקער, ווי העלפט געלט ר זעלבער אַרבעט און אויסגאַבן. דורכשניטלאַכער מערב קאַנאַדער ן פון אַ האַלב דאָ אין די וויקע־ן שפּאַרונגען פון אַ סביה'ן. דאָס ס'איז דאָ ביי סביה'ן אין אַ קריס־רטער פאַרם, איז ביי מנחם מענד־ן דער פאַרם פון אַנהויזן, און רט — אין סביה'ן לעבט אַ שטיק מענדל, ווייל אויב ניט וואָלט ער ן פאַרקערפּערונג פון פאַסיווי־ן אַ מענש, וואָס באַטראַכט פּי־יש אַז אומגליק און . . . מאַכט אַ צוריק.

ערגעץ די קינדער־טיפּן בלייבט שלום דער זעלבער ווי ביי אַלע געשטאַל־ן וואָס ער האָט געשאַפן. דער עיקר אַס שייך זיין "מאַטע פייטי העם ", ס'זיינען דאָ זעלבן קינדער. אויס־טענע פון לויטער קינדערשקייט, אַזאַ אַר מאַטל, שלום עליכמ'ס קינדער־ מאַטל איז סינסטערשע, אויסגע־טע געשטאַלט פון אַ אידישן אינ־ קינדערשע אויך הונדערט פּראָצענט ייכצייטיק באַאַכטונגס פעאיק. ער ניט דורך די מינדסטע דערשיינונג־רט שטענדיק.

ן די דערמאָנטע סינסטערשע גע־טן האָט שלום עליכם געשילדערט אַנדערע. טאַקע אויסגעכאַפּטע פון

פון מנחם מענדלען: אין די יום־ פון מנחם מענדלען: אין די יום־ דערציילונגען פאַר אידישע קינ־ האָבן מיר שוין באַזונדערע טיילן אַפּלען, קינדער פון דער ווירקלאַכער שער סביבה, פון לעבן. אָבער דאָ ן זיך שוין אַן די אַפּשאַלטונג פון ן עליכמ'ס גרויסע, קינסטלערישע און טשע געשטאַלטן, פון די טיפּן און אַלטן, וואָס זיינען געוואָרן סימבאָ־ן אידישן לעבן און שלום עליכמ'ען גשטעלט צווישן די גרעסטע קינסט־ן דער אידישער ליטעראַטור.

"ליריק"

(לידער פון י. י. סיגאַל, מאָנטרעאַל, 1930, 326 זייטן)

פון יעקב זיפּער

אָט אַזוי פלאַנטערן זיך מחשבות וועגן מ'הייבט אַן לייענען דאָס דיקע בוך לידער, ווייל אַ צאַרטער ליריזם ליגט אויסגעגאָסן אויף אַ צאָל לידער, אַ געלייטערטקייט וואָס בעט זיך ממש אַ פאַרגלייך מיט אונ־זער אַלט תהילים'ל, — דערוואַרט מען אויך, אַז אָט וועט זיך דערהערן דער למה רגשו גויים, און ס'וועט זיך דערחערן דאָס געשריי פון דעם וואָס האָט דערפילט זיין עלנט. ס'וועט זיך דערהערן דער איוב צוגרן אין פּראָטעסט.

נייט איר אים אַבער נאָך בלעטל ביי בלעטל און דער מענש, דער דיכטער, — ווערט אַלץ קלענער, איינגעשרומפּעלטער, פאַרלוירענער, ביז ער קאַרטשעט זיך איין ווי אַן אַלט זיידעלע. און אַ פרעמדס נאָר, אַ ווייסט: ס'גייט שוין נאָרנישט אַן. . . . מ'דערפילט אַז מ'געפינט זיך דאָ נישט אונטער קיין שטימונג בלויז, נאָר ס'איז אַ מין "לעבנס פילאָזאָפיע" וואָס האָט זיך אָנגעקליידעט אין ליריק און חזר'ט אויבער אַיין און דעם זעלבן גע־דאַנק אויבער אַ נאַנץ בוך. און דאָס — נישט תוכ'דיקייט און עלנט.

קיין שילדערונג, קיין בילד פון דעם אַלעס נאָר אַ מין פילאָזאָפירן אויבער דעם. אַלץ אין קאַלט און פרעמדן; בלייבט איין עצה, ס'לאָזט דיך נישט אַפּ", און סיגאַל מוז אויך אַמאָל לירישע דערזעען, ווי "מ'זינגט אין די וואַרשטאַטן, מ'לייזט געלט אין די קלייטן" ("ליכטיק", 125). עס מוז אויך אַמאָל דערזעען ווי מענטשן לעבן און האַ־ווען; ער קען זיך עס אַבער נישט פאַרגינען, אַז ער לויט דער טעערעיע איז אַלץ הבל הבלים... און ער כאַפּט זיך צוריק צום אַל־טן אויסגעפּרואוון קינות טאָן:

"ביי אונז איז תמיד אומעטיק
אין שטוב, אין גאַס".

שרייט ער אפילו צום סוף: "עפּנט מיר זע ליד "יום טובים" — זעצט ער זיך לעבן" (עפּנט, זייט 160) גלייכן מיר

איידא מאַזע, מאָנטרעאַל

ווי אַ קינד...

בין אַ מאַמע פון קינדער שוין גרויסע,
און בין נאָך אַליין ווי אַ קינד.
כסדר איך בוי זיך נאָר טורעמס,
כסדר צעבלאָזט זיי דער ווינט.

דערפריי זיך מיט יעדן פרימאָרגן,
ווער אומעטיק יעדן פאַרנאַכט.
און שפּיל זיך אַרום מיט מיין מזל,
ווי אַ קינד מיט די אויגן פאַרמאַכט.

האָב מורא ביינאַכט אין דער פינסטער,
און ביינק נאָר נאָך אַלץ וואָס איז גרויס;
האָב אַזוי מורא פאַר אומגליק
און כסדר נאָר זוכט עס מיך אויס.

בין אַ מאַמע פון קינדער שוין גרויסע,
און בין נאָך אַליין ווי אַ קינד.
כסדר איך בוי זיך נאָר טורעמס,
כסדר צעבלאָזט זיי דער ווינט.

דיי דיינען אָנגעקומען...

(בראַנץ)

מ. יעכיעל, ווילנע

אַ היבשע פאַר וואָכן האָט דאָס שטעטל נישט געוואוסט פון מלכות. פון צייט צו צייט פלעגן זיך נאָך באַוויין אייג־ציקע זעלנער, וואָס האָבן זיך אַרומגע־שלעפּט אין דער גענגס מסתם דעזערט־טירנדיק; זיי פלעגן עס דערמאָנען, אַז ער נעץ איז נאָך דאָ אַ מאַשלה, וואָס שלעפּט יונגוואַרג צו די זעלנער, טרייבט די אַלטע לייט גראָבן אָקאָפּעס און מאַכט רעוויר־זיצעס.

כמעט איינמאָל אַדער צוויי מאָל אין וואָך פלעגן זיך אַריינכאַפּן אין שטעטל אַ באַנדע, — קיינער האָט נישט געוואוסט פון וואַנען אין פון וואָס, — וואָס אַ גע־וועזן זעלנערייש אַנגעטאָן: זיי פלעגן צע־שטעלן זיך צו איינציקווייז ביי די עקן פון אַ שטעטל, כדי קיינעם נישט אַרויסצולאָזן, און אין מיטן מאַרק אַוועקשטעלן אַ פולי־מאַט און אַנהייבן... סתם אַזוי ראַבעווען, נישט צוליב מלכות וועגן, נאָר פאַר זיך אַליין, בראַבעווען אַ האַפּטר'דיק אידיש שטעטל.

זיי פלעגן אַזוי לאַנג טאָפּן מאַנצבילשע קעשענעס און פרויעשע פאַזונטעס און זוכן באַלשעוויקעס און טשעקיסטלאַך... ביז וואַנען אַ טשאַרע ווייבער פלעגט אַרויס־פירן אין מאַרק אַריין דעם לאַנגן ברוך סאַלטיס מיט דער ווייסער קאַזע־באַרד, וואָס דער ווינט האָט זי צעשטילט אין טיס מיט די צוויי טיילן קאַזע־באַרד האָט געווישט מיט דער פאָלע דעם שוויס פון שטערן און נעשפּאַנען מיטן אייבערשן האַלבן קערפּער פאַראויס, ווי ער וואָלט וועלן דורכשניידן די לופט; נאָר די טרוס זיינען אויף דער ווערלט, ס'קען דאָך אַזוי נוט זיין אויף דער ווערלט, ס'קען דאָך!

איז נעקומען די האַנט, די אויפגעהויבענע בענקומען אַ פאַר'סמ'טע פון פעכיקע רייד, און האָט אין פאַרבאָרגענעם אונטער אַ פּלוים, אין אַ איינזאַם געפל פון דער אַלט־שטאָט יפו, אויבערגעהאַקט מיט אַ מיתה משונה דאָס הייליקע לעבן פון דעם דיכטער פון פיין און אידיש־מענטשלאַכער אומבאַהאָלפנקייט.

איבערגעהאַקט אינמיט.

איז דער ווייטיק נרויס, די שאַנד נאָך זיין נערעכענעיש אַבער איז נעהייליקטער געוואָרן.

געוואָרן איינס מיט דעם אויפקומענדיקן באַנייטן אָרבעטער לעבן.

געוואָרן נישט נאָר אַ לערער, אַ וועג־ווייזער, נאָר אויך אַ חבר, וואָס קען זיך אָפּרעדן פון האַרץ אין ווייטער בלייבן חבר . . .

נעיבערט מיט אַלעמען דעם פיבער פון נייער האָפענונג פון אַפּאָסטיק אין אויס־בויען זיך אין דאָס לאַנד.

נע'חלום'ט וואַכרהייט וועגן שות־פות'דיקער אַרבעט מיט די פאַרוואַרלאָזטע אַן אין עלנט אַריינגעטריבענע אַראַבישע מאַסן. נע'חלום'ט דעם חלום פון געזונט וועגן און געזונט מאַכן.

דער חלום פון אויסלייזונג, האַלט נאָ־ענט ביים באַשייד וועגן. ציטערט דאָס האַרץ פאַר פרייד, — ס'קען דאָך אַזוי גוט זיין אויף דער וועלט, ס'קען דאָך!

איז נעקומען די האַנט, די אויפגעהויבענע בענקומען אַ פאַר'סמ'טע פון פעכיקע רייד, און האָט אין פאַרבאָרגענעם אונטער אַ פּלוים, אין אַ איינזאַם געפל פון דער אַלט־שטאָט יפו, אויבערגעהאַקט מיט אַ מיתה משונה דאָס הייליקע לעבן פון דעם דיכטער פון פיין און אידיש־מענטשלאַכער אומבאַהאָלפנקייט.

איבערגעהאַקט אינמיט.

איז דער ווייטיק נרויס, די שאַנד נאָך זיין נערעכענעיש. דער אַלטער, דער אַלטער, דער אַלטער, דער אַל